

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาความสนใจในอาชีพและความคาดหวังทางการศึกษา และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ในนักเรียนหญิงมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสุรนารีวิทยา การค้นคว้าวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดรายละเอียดที่จะศึกษาดังต่อไปนี้ คือ

1) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

- ความสนใจในอาชีพ
- ความคาดหวัง
- นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

2) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎี

ความสนใจในอาชีพ

ในความหมายเกี่ยวกับความสนใจในอาชีพ มีผู้ให้คำอธิบายไว้หลายประการ เช่น ความสนใจเป็นความชอบในบางสิ่งบางอย่างซึ่งบ่งให้เห็นความชอบมากกว่าสำหรับสิ่งหนึ่งๆ เมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งอื่นๆ⁽⁷⁾ และความสนใจเป็นแรงผลักดันที่กระตุ้นให้บุคคลกระทำการใดๆ ที่ตนชอบมากกว่าสิ่งอื่น ความสนใจที่แท้จริงจะต้องลึกซึ้งมากที่สุดและความสนใจที่ได้รับการสนับสนุนจากความถนัด⁽⁸⁾ เช่น ความสนใจมีความสำคัญอย่างมากต่อการวางแผนทางอาชีพ ความสนใจที่ประเมินได้และอาชีพที่ประกอบจริงๆ ย่อมสะท้อนให้เห็นบุคลิกภาพและเปิดโอกาสให้ความต้องการส่วนบุคคล รวมทั้งแรงขับต่างๆ ได้รับความตอบสนอง⁽⁹⁾ ความสนใจเป็นความรู้สึกจดจ่ออยากรู้อยากเห็นอยากกระทำสิ่งที่ตนสนใจ ความสนใจเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนหรือการทำงานและความชอบ ความสนใจของบุคคลจะเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ และจะมีอิทธิพลต่อความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพนั้นๆ⁽¹⁰⁾ ความสนใจเป็นสิ่งที่ทำให้เห็นความแตกต่างของกลุ่มอาชีพกลุ่มหนึ่งกับกลุ่มอื่นๆ เป็นสิ่งที่ได้รับการมองเห็นว่า เป็นตัวแทนของอิทธิพลของแรงจูงใจ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดกำลังและเป็นสิ่งที่ชี้ทิศทาง และเนื่องจากความสนใจทำให้เกิดกำลังในการแสดงการกระทำต่างๆ ดังนั้นความสนใจต้อง

สอดคล้องกับความสามารถและการจัดเตรียมการซึ่งระดับความพอใจที่บุคคลอาจจะได้จากงานตามเหตุผลแล้วความสนใจเป็นการสะท้อนถึงความต้องการทางบุคลิกภาพ ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุสำคัญยิ่งขึ้นสำหรับการเลือกอาชีพ⁽¹¹⁾

เนื่องจากความสนใจในอาชีพเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการด้านอาชีพและกระบวนการเลือกอาชีพ ผู้วิจัยจึงขอแนะนำเสนอทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพและทฤษฎีการเลือกอาชีพดังนี้

ทฤษฎีของฮอปพอก (Hoppock)

Hoppock⁽¹²⁾ ได้ประยุกต์หลักการจากทฤษฎีการเลือกอาชีพและพัฒนาการด้านอาชีพ รวบรวมแล้วมีหลักการว่า บุคคลจะเลือกอาชีพที่สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้ดีที่สุดและมากที่สุดทั้งในปัจจุบันและในอนาคต คนแต่ละคนนั้นอาจเลือกงานอาชีพแตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะความต้องการของแต่ละคนซึ่งไม่เหมือนกันนั่นเอง ตามปกติแล้วคนเราแต่ละคนจะมีความต้องการมากมายหลายอย่างการเลือกงานอาชีพของคนเราแต่ละคนจึงมักจะมี ความสับสน เพราะเราแยกไม่ออกว่าเรามีความต้องการอะไรมากกว่าอะไร เราพบความลำบากใจ ถ้าความต้องการที่อยู่ระดับเดียวกันขัดแย้งกันจนตัดสินใจไม่ได้ว่าควรจะเลือกความต้องการไหนเป็นหลัก จึงมีความจำเป็นที่เราจะต้องรู้จักตัวเราเองให้ดีในหลายๆด้านเป็นต้นว่า การรู้จักตนเองอย่างแท้จริงในด้านของความสามารถ ความสนใจ ความถนัดและบุคลิกภาพซึ่งเป็นองค์ประกอบส่วนบุคคลเพื่อนำไปเปรียบเทียบกับองค์ประกอบด้านอาชีพ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลเลือกอาชีพได้อย่างเหมาะสมและประสบความสำเร็จในอาชีพนั้น Hoppock มีความเห็นว่าหากความต้องการของบุคคลได้รับการตอบสนองจากการทำงานในอาชีพใดอาชีพหนึ่งจะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในอาชีพนั้น⁽¹³⁾ และการเลือกอาชีพของบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงได้ถ้าหากบุคคลได้พิจารณาแล้วว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นจะสนองความต้องการเขาได้ดีขึ้น ธีรวุฒิ ประทมพรรัตน์⁽¹⁴⁾ สรุปหลักการสำคัญของ Hoppock ไว้ดังนี้คือ

1. บุคคลเลือกอาชีพเพื่อสนองความต้องการด้านต่างๆของตนเอง
2. เมื่อบุคคลเลือกอาชีพใดก็ย่อมมีความเชื่อว่า อาชีพนั้นจะสนองความต้องการของเขาได้ดีที่สุด
3. ความต้องการจะเป็นแรงจูงใจให้บุคคลแสดงพฤติกรรมไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ
4. พัฒนาการด้านอาชีพของบุคคลเกิดขึ้นเมื่อบุคคลเกิดความรู้สึกว่า การประกอบอาชีพจะสามารถสนองความต้องการด้านต่างๆของเขาได้
5. การเลือกอาชีพและพัฒนาการด้านอาชีพของบุคคลจะพัฒนาก้าวหน้าขึ้น เมื่อเขาสามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ว่า อาชีพอะไรจะสามารถสนองความต้องการของเขาได้มากน้อย

เพียงใดในอนาคต ซึ่งเขาจะกระทำได้อีกเมื่อเขาสามารถที่จะคิดอย่างมีเหตุผล รู้จักและเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ และมีข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพอย่างพอเพียง

6. ข้อมูลเกี่ยวกับตนเองมีผลต่อการเลือกอาชีพ โดยช่วยให้บุคคลตระหนักถึงความต้องการและความคาดหวังความสำเร็จในอนาคตของตน

7. ข้อมูลทางด้านอาชีพมีผลต่อการเลือกอาชีพโดยช่วยให้บุคคลได้ค้นพบอาชีพที่สามารถสนองความต้องการของเขาได้อย่างแท้จริง และช่วยทำนายได้ว่าบุคคลจะได้รับความพึงพอใจในอาชีพที่ตนเลือกมากน้อยเพียงใด เมื่อเปรียบเทียบกับอาชีพอื่น

Hoppock⁽¹⁵⁾ พบว่าการเลือกงานอาชีพนั้นเป็นกระบวนการที่เริ่มขึ้นตั้งแต่แรกเกิดไปจนกระทั่งจนหมดอายุ การตัดสินใจเลือกงานอาชีพนั้น แบ่งออกได้เป็น 3 ระยะด้วยกันคือ

1. ระยะ Fantasy Choices คือ ระยะก่อนอายุ 11 ปี เป็นระยะที่เด็กรับรู้เกี่ยวกับการเลือกงานอาชีพ เขาคิดว่าจะเป็นอะไรก็ได้ทุกอย่างที่เขาอยากจะเป็น ขึ้นอยู่กับความต้องการจะเป็นหรือความต้องการที่จะประกอบอาชีพของเขาเป็นหลัก

2. ระยะ Tentative Choices คือระยะอายุ 11-17 ปี เป็นระยะที่เด็กลองเลือกอาชีพดูก่อน เขาเริ่มนำเอาความสนใจ ความสามารถพิเศษและคำนิยม เข้ามามีพิจารณาประกอบด้วย นับเป็นระยะที่เด็กเข้าสู่วัยรุ่นหนุ่มสาว ชีวิตการเรียนของเขาส่วนใหญ่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น บ้างก็อยู่ในมัธยมศึกษาตอนปลาย เขาลองตัดสินใจเลือกงานอาชีพดูหลายๆก่อน เพราะเขาไม่ค่อยแน่ใจในความสนใจ ความสามารถพิเศษ และคำนิยมของเขาเท่าไรนัก ในระยะนี้มีลักษณะลำดับขั้นการเลือกอาชีพอยู่ด้วยกัน 4 ขั้น คือ

2.1 ขั้น Interest ขั้นนี้การทดลองเลือกงานอาชีพของเด็ก ปล่อยให้ขึ้นอยู่กับความสนใจของตนเองเป็นหลัก

2.2 ขั้น Capacities หลังจากที่ได้ทดลองสังเกตได้แล้วว่าตนสนใจอาชีพใด เด็กจะเริ่มมองหาความสามารถพิเศษของตนและนำมาพิจารณาประกอบกันในการเลือกงานอาชีพ

2.3 ขั้น Values หลังจากที่ได้รู้ว่าเขาสนใจอาชีพใดแล้วเขาตรวจสอบความสามารถพิเศษของเขาแล้วว่าสัมพันธ์กันไปได้ เขาจะพิจารณาว่าอาชีพที่เลือกนั้นขัดกับอุดมการณ์ชีวิตของตนหรือไม่ ขัดแย้งกับปรัชญาชีวิตเขาเพียงใด

2.4 ขั้น Translation เด็กจะเริ่มมองหาวิชาเลือกและมองหาโรงเรียนหรือวิทยาลัยที่เขาจะไปศึกษาต่อ เพื่อให้มีความรู้พอจะไปประกอบอาชีพนั้น

3. ระยะ Realistic Choices คือระยะตั้งแต่เด็กอายุ 17 ปี ไปจนถึงวัยเริ่มเป็นผู้ใหญ่ เป็นระยะที่เขาตัดสินใจได้แน่นอนว่าเขาควรเลือกงานอาชีพใด เพราะเป็นวัยที่เขากำลังหางานทำสัก

อย่างหนึ่งที่ถูกใจที่ไม่ขัดกับความสนใจ ความสามารถพิเศษและค่านิยมของเขา ตลอดจนโอกาส และความเป็นไปได้ก็นำมาประกอบการพิจารณาตัดสินใจด้วย

Hoppock ในสุเทพ สันติวรานนท์⁽¹⁶⁾ กล่าวว่างานที่พอใจนั้นจะทำให้สิ่งที่คาดหมายว่าจะได้รับ ถ้างานสนองความต้องการทั้งด้านร่างกายและจิตใจแล้วจะทำให้รู้สึกพอใจ จึงทำให้เข้าใจว่างานที่ทำอยู่หรือที่จะเลือกทำต่อไปนั้น ถ้ารู้สึกพอใจภูมิใจ จะทำให้สถานภาพและโอกาสความก้าวหน้ามีมาก จะทำให้พอใจอาชีพนั้นและยึดถืออาชีพนั้นตลอดไปไม่เปลี่ยนแปลง ไม่หางานใหม่ทำ อย่างไรก็ตามสิ่งที่บุคคลคิดหวังว่าจะได้จากงานอาชีพที่ตนกำลังทำอยู่นั้นมิได้มีความหมายเฉพาะแต่เงินรายได้ เงินเดือนหรือค่าตอบแทนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความรู้สึกส่วนตัวในการทำงาน คุณค่าของงานในสายตาของคนอื่นๆ ปัจจัยอื่นที่เป็นเกียรติก่อให้เกิดความภูมิใจ เช่น เครื่องแบบตำแหน่ง หน้าที่ฐานะทางสังคมเมื่อเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นๆ ด้วย เมื่อความพอใจในงานมีน้อยลงๆคนจะเริ่มคิดถึงการเปลี่ยนงานอาชีพที่ทำอยู่ไปสู่งานอาชีพที่เชื่อว่าจะสนองความต้องการของตนได้ดีกว่า

ความหมายของการตัดสินใจ

Ginsberg(Ginsberg and Other, 1959 ย่างใน ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์)⁽¹⁷⁾ ได้ให้ความหมายของการตัดสินใจเลือกอาชีพว่า เป็นขบวนการที่ต้องหาความสมดุลขององค์ประกอบส่วนบุคคลกับโอกาส และขีดจำกัดของความเป็นจริง

Super (1957 ย่างใน ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์)⁽¹⁷⁾ กล่าวว่ากระบวนการการเลือกอาชีพของบุคคลขึ้นอยู่กับงานที่อาชีพที่เขาเลือกนั้นทำให้เขาสามารถแสดงบทบาทตามความต้องการของเขาได้ทั้งในโลกส่วนตัวของบุคคลนั้น และในโลกของความเป็นจริง

นอกจากนั้น นวลศิริ เปาโรหิตย์⁽¹⁸⁾ ได้อธิบายว่า การตัดสินใจที่ถูกต่อนั้น หมายถึง การตัดสินใจเข้าสู่อาชีพที่ตรงกับความต้องการ ความถนัด และความสนใจของเขา เมื่อบุคคลสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องเขาย่อมมีความสุขมากกว่าในการทำงาน และโอกาสที่จะประสบผลสำเร็จในอาชีพย่อมจะสูงตามไปด้วย การตัดสินใจในเรื่องของงานอาชีพที่จะประกอบในอนาคตเป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างรอบคอบ และระมัดระวังเพราะผลการตัดสินใจของเขานั้นเกี่ยวข้องไปถึงความสุขหรือความทุกข์ในการประกอบอาชีพในอนาคตด้วย บุคคลจึงจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้ที่ได้รับการฝึกฝนมาทำหน้าที่ช่วยเหลือให้เขาได้เข้าใจตนเอง และโลกของงานอาชีพเพื่อนำมาประกอบการพิจารณาเลือกอาชีพที่ดีที่สุดสำหรับชีวิตของเขา

สรุปว่าการตัดสินใจเลือกอาชีพหมายถึง กระบวนการทางเลือกต่างๆ ที่เหมาะสมมากที่สุด ในการจะนำไปปฏิบัติได้จริง โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบส่วนบุคคล ในด้าน ความถนัด ความสนใจ และความต้องการกับขีดจำกัดของความเป็นจริง

ทฤษฎีการตัดสินใจเลือกอาชีพของเกอแลต (Gelatt's Decision Making Theory)

Tolbert(1974 อ้างใน สุภวดี บุญขวาศ)⁽¹⁹⁾ กล่าวถึงทฤษฎีการตัดสินใจของ Gelatt ว่า เป็น ทฤษฎีที่แสดงถึงวงจรกระบวนการตัดสินใจมีลักษณะเป็นวัฏจักรตามธรรมชาติ แบ่งเป็นขั้นๆ ดังนี้คือ

1. กำหนดเป้าหมายในการเลือก โดยกำหนดตัวเลือกตามความต้องการเลือกอาชีพ อาจมี ตัวเลือกหลายๆ อย่างก็ได้
2. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวเลือกเหล่านั้น ถ้าหากการเป็นตัวเลือกการศึกษาก็ควรรวบรวม ข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้สมัคร หลักสูตร จำนวนผู้เรียนที่สถานศึกษารับไว้ได้ และค่าใช้จ่าย เป็นต้น และถ้าเป็นทางเลือกอาชีพก็ควรรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวการของตลาดแรงงาน คุณสมบัติ ของผู้ประกอบการอาชีพ สวัสดิการที่ได้รับ รายได้ และเข้าฝึกอบรมเพื่อเข้าสู่อาชีพ เป็นต้น นอกจากนี้ บุคคลต้องรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตนเองอีกด้วย เป็นต้นว่า ความสนใจ ค่านิยม ความสามารถ และ ทักษะ
3. นำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ หรือการศึกษาที่รวบรวมไว้แล้วนั้นมาเปรียบเทียบข้อมูล เกี่ยวกับตนเองเพื่อทำนายถึงความเป็นไปได้ และผลที่เกิดขึ้นหลังจากที่ตัดสินใจเลือกแล้ว
4. ทำความกระจ่างกับระบบค่านิยมของตน แล้วนำมาประกอบการพิจารณาตัดสินใจเลือก ที่เหมาะสมกับตนมากที่สุด
5. ประเมินตัวเลือกทั้งหมด แล้วตัดสินใจแบบเด็ดขาด หรือแบบค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมอีก ถ้าเป็นการตัดสินใจแบบเด็ดขาด บุคคลก็จะประเมินถึงการทำนายผลที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจนั้น อีกครั้งเพื่อความมั่นใจ และถ้าหากเป็นการตัดสินใจแบบค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมอีกบุคคลก็จะกลับไปขั้น ที่ 2 ใหม่ ดำเนินการจนครบทุกขั้นจนสามารถตัดสินใจได้

จากทฤษฎีการตัดสินใจเลือกอาชีพดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า การตัดสินใจเป็นกระบวนการ ที่มีขั้นตอนต่างๆ เพื่อช่วยให้บุคคลสามารถตกลงใจเลือกทางเลือกใดทางเลือกหนึ่งผ่านการ พิจารณาแล้วเห็นว่าเหมาะสมกับบุคคลนั้นมากที่สุด

ทฤษฎีการตัดสินใจเลือกอาชีพของKrumboltz

Krumboltz (1975 อ้างใน รัตนกรณ์ ชนะจำ)⁽²⁰⁾ เป็นจิตวิทยาในกลุ่มการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) ที่เชื่อว่า กระบวนการเลือกอาชีพประกอบด้วยตัวแปร 4 ชนิด ได้แก่

1. สายพันธุกรรมของบุคคล และความสามารถพิเศษ (Genetic Endowment and Special Abilities) หมายถึง คุณลักษณะทางพันธุกรรมที่เขาได้รับจากบิดา มารดา เช่น สติปัญญา ความฉลาด เป็นต้น
2. เงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อม และเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิต (Environment Conditions and Events) จัดเป็นเรื่องที่บุคคลไม่สามารถทำอะไรได้จะมีอิทธิพลกับชีวิต และการเลือกอาชีพของเขาแน่นอน สมมุติว่า นักเรียนอยากเข้าเรียนแพทย์ แต่ขาดการสนับสนุนทางการเงิน หรือขาดโอกาสทางการศึกษา เวลารัฐบาลเกิดอุบัติเหตุบางประการ ในชีวิต อาจทำให้เขาไม่สามารถทำตามความใฝ่ฝันของเขาได้ หรือในขณะที่เรียนอยู่ บิดา มารดา เกือบเสียชีวิตลง ไม่มีใครสนับสนุนส่งเสริม เขา อาจจะต้องมาทำงานเลี้ยงตนเอง ไม่สามารถเรียนต่อได้ เป็นต้น จะเห็นว่าเหตุการณ์มากมายเกิดขึ้นกับบุคคล และเขาไม่สามารถควบคุมได้ แต่ผลของเหตุการณ์นั้นก็มีอิทธิพลต่อแผนการเลือกอาชีพของเขา

3. ประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Experience)

ประสบการณ์การเรียนรู้ของบุคคลเป็นการเรียนรู้โดยทางอ้อม หรือเป็นการเรียนรู้โดยผ่านการเชื่อมโยงก็ได้

3.1 ประสบการณ์การเรียนรู้โดยผ่านมาถึงบุคคลที่เรียกว่า Instrumental Learning Experiences เป็นการเรียนรู้ที่บุคคลอาจจะเรียนรู้โดยการสังเกตปฏิบัติจากผู้อื่น หรือเป็นการสังเกตจากผลที่เกิดขึ้น ได้รับแรงเสริมทั้ง ทางบวก และทางลบ โดยที่ผู้สังเกตอาจจะไม่ได้ผ่านประสบการณ์โดยตรง แต่จะเป็นการเรียนรู้ และมีผลต่อการตัดสินใจทางอาชีพได้ เช่น เราสังเกตเห็นเพื่อนที่เรียนวิทยาศาสตร์ต้องเคร่งเครียดมาก เราก็อาจสรุปว่า วิชาวิทยาศาสตร์ยาก และเราคงไม่อยากจะเรียน หรือเข้าสู่อาชีพที่ต้องใช้การคำนวณ หรือต้องจบวิทยาศาสตร์มา

3.2 การเรียนรู้โดยกระบวนการเชื่อมโยง (Associative Learning Experiences) เป็นปฏิกิริยาตอบโต้ของบุคคลทางบวก และทางลบ ต่อเหตุการณ์ หรือสถานการณ์ที่บุคคลรู้สึกเป็นกลางในช่วงแรก อาจเป็นความรู้สึกที่มีต่อคน หรืออาชีพใดอาชีพหนึ่งที่เขาเห็นว่าการเชื่อมโยงในทางบวก หรือทางลบเกิดขึ้นบ่อยๆ ทำให้เขารู้สึกบวก หรือลบตามการเชื่อมโยงนั้น เช่น หากเราอ่านหนังสือพิมพ์บ่อยๆ ในเรื่องการเมือง และหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลข่าวสารที่ทำให้เรารู้สึกว่า นักการเมืองมักเข้ามาเพื่อหาผลประโยชน์ทางธุรกิจให้แก่ตนเอง มากกว่าทำงานเสียสละเพื่อชาติ

บ้านเมือง เราอาจมีการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงว่า นักการเมืองเป็นผู้ไม่สุจริต และเมื่อรับรู้จากสื่อต่างๆ บ่อยขึ้น ในที่สุด ทศนคติต่อนักการเมืองก็จะไม่ดีในที่สุด ทั้งๆ ที่เราไม่เคยรู้จักนักการเมืองเป็นการส่วนตัวเลย

4. ความสามารถ หรือทักษะที่ใช้ในการประกอบอาชีพ (Tasks Approach Skills) เป็นทักษะที่มีความจำเป็นต้องพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น เช่น การแก้ปัญหาในสัปดาห์การทำงาน ปฏิบัติทางอารมณ์ และความคิด เป็นต้น

นอกจากนี้ Krumboltz ยังเห็นว่า การเลือกอาชีพเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นไปทั้งชีวิต และบุคคลควรจะได้รับการสอนให้มีความรู้ในการตัดสินใจที่ดี และเหมาะสมในช่วงเวลาที่เขาอยู่ในโรงเรียนมัธยม โดยคนเฝ้าการให้คำปรึกษาทางอาชีพ หรือชั่วโมงแนะแนว Krumboltz เน้นเป็นพิเศษว่า ในเรื่องการฝึกทักษะ ในเรื่องการตัดสินใจนั้น บุคคลต้องสามารถนำตัวเองไปปรับแก้ที่มีผลต่อการเลือกอาชีพเข้ามาเพื่อพิจารณาอย่างละเอียด

ทฤษฎีการเลือกอาชีพของ Holland

Holland⁽²¹⁾ กล่าวถึงรูปแบบพฤติกรรมหรือรูปแบบบุคลิกภาพของบุคคลว่า มีอิทธิพลสำคัญในการเลือกอาชีพและการพัฒนาทางอาชีพ โดยมีหลักการว่า บุคคลจะเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับบุคลิกภาพตน เป็นทฤษฎีที่มุ่งศึกษาเพื่อความเข้าใจและทำนายพฤติกรรมของบุคคลที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกับอีกทั้งศึกษาถึงความสนใจในอาชีพที่สัมพันธ์กับบุคลิกภาพของบุคคล

Holland เชื่อว่าบุคคลแต่ละคน ได้รับอิทธิพลจากทั้งพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม และมีสมมุติฐานสำคัญของทฤษฎีอยู่ 4 ประการคือ

1. บุคลิกภาพทั่วไปแบ่งออกได้ 6 ลักษณะ ตามความสนใจอาชีพประเภทต่างๆ ต่อไปนี้คือ งานช่างฝีมือและกลไก งานวิทยาศาสตร์และเทคนิค งานศิลปะดนตรีและวรรณกรรม งานบริการการศึกษาและสังคม งานจัดการและค้าขาย และงานสำนักงานและเสมียน ซึ่งบุคลิกภาพแต่ละลักษณะเป็นผลจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ ในสังคม เช่น ผู้ปกครอง เพื่อน และอยู่ในสังคมที่มีวัฒนธรรม ระดับชั้นทางสังคมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่แตกต่างกันจากประสบการณ์ที่ได้ บุคคลเรียนรู้ที่จะชอบกิจกรรมบางอย่างและเพิ่มความสนใจขึ้นเรื่อยๆ จนนำไปสู่ความสามารถเฉพาะ และจากความสนใจและความสามารถเฉพาะอย่างของบุคคลนี้ ทำให้บุคคลเกิดความคิด รับรู้และปฏิบัติในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง โดยเฉพาะตามแบบฉบับของตน สรุปคืออาชีพเป็นเครื่องแสดงออกทางบุคลิกภาพ บุคคลจะเลือกอาชีพโดยยอมแสดงว่าบุคลิกภาพของเขาจะปรากฏออกมาในทิศทางนั้นด้วย เช่น บุคคลที่ชอบและสนใจในการเกี่ยวข้องกับผู้อื่นก็มักจะมีแนวโน้มที่จะแสวงหางานอาชีพที่เปิดโอกาสให้เขาได้ใช้ความสนใจในงานอาชีพนั้นๆ ซึ่ง

เขาอาจจะเลือกอาชีพ เช่น นักสังคมสงเคราะห์ ครู พยาบาล หรือนักประชาสัมพันธ์ เป็นต้น เนื่องจากงานอาชีพดังกล่าวเปิดโอกาสให้เขาได้ใช้ความสนใจของเขาได้ถนัดยิ่งขึ้น ด้วยการทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้อื่น รับผิดชอบ รู้จักคนหลายประเภท ซึ่งตรงกับลักษณะบุคลิกภาพของเขาแทน การไปทำงานเกี่ยวกับเครื่องจักรกลซึ่งไม่มีโอกาสได้พบปะผู้คนเลย เป็นต้น

2. สิ่งแวดล้อมของบุคคลแบ่งได้เป็น 6 ลักษณะ ตามความสนใจอาชีพประเภทต่างๆ ข้างต้นเช่นเดียวกัน ในแต่ละสิ่งแวดล้อมนั้นบุคคลจะรวมกลุ่มกันตามลักษณะของบุคลิกภาพ เช่น เราจะพบคนที่มีความสนใจในงานช่างฝีมือและกลางแจ้งได้ในสิ่งแวดล้อมประเภทงานช่างฝีมือ และกลางแจ้ง มากกว่าที่จะพบในกลุ่มงานบริการการศึกษาและสังคม เมื่อบุคคลมารวมกันเป็นกลุ่ม เขาก็จะสร้างสิ่งแวดล้อมขึ้นตามลักษณะบุคลิกภาพของเขา และในทางกลับกันถ้าพิจารณาจาก สิ่งแวดล้อมของบุคคล เราก็สามารถระบุลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลเหล่านั้นได้ สรุปคือ บุคลิกภาพของแต่ละบุคคลมีความสัมพันธ์กับชนิดของสิ่งแวดล้อมในการทำงานของบุคคลนั้น ดังนั้นบุคคลจึงมีแนวโน้มจะหันเข้าหางานหรืออาชีพที่สอดคล้องกับบุคลิกภาพของเขา

3. ธรรมชาติของมนุษย์ บุคคลจะแสวงหาสิ่งแวดล้อมซึ่งเอื้ออำนวยให้เขาได้มีโอกาสได้ ใช้ทักษะและความสามารถของเขาให้ได้มากที่สุดรวมทั้งแสดงออกซึ่งทัศนคติ ค่านิยมและบทบาทของเขา การแสวงหาของบุคคลจะเกิดขึ้นตลอดเวลาในระดับต่างๆของสภาพทางจิตสำนึกในการ ชอบแสดงออกอยากเป็นจุดสนใจหรือจุดเด่น อาจมีแรงจูงใจที่ต้องการเช่น ความทะเยอทะยาน เพราะได้ทั้งชื่อเสียง และได้แสดงออกตามที่ตนต้องการ

4. พฤติกรรมของมนุษย์ บุคลิกภาพและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม ด้วยเหตุนี้ เมื่อเราทราบถึงบุคลิกภาพและสิ่งแวดล้อมของบุคคล เราก็จะทราบลักษณะบางอย่างที่เหมาะสมแก่เขา เช่น การเลือกอาชีพ การเปลี่ยนงาน ความสำเร็จในอาชีพ ความสามารถเฉพาะ รวมทั้งพฤติกรรมทางการศึกษาและสังคม

เพื่อเสริมสมมุติฐาน 4 ประการให้ชัดเจนยิ่งขึ้น Holland ได้เสนอแนวคิดหลักเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบบุคลิกภาพและสิ่งแวดล้อมอีก 4 ประการดังนี้

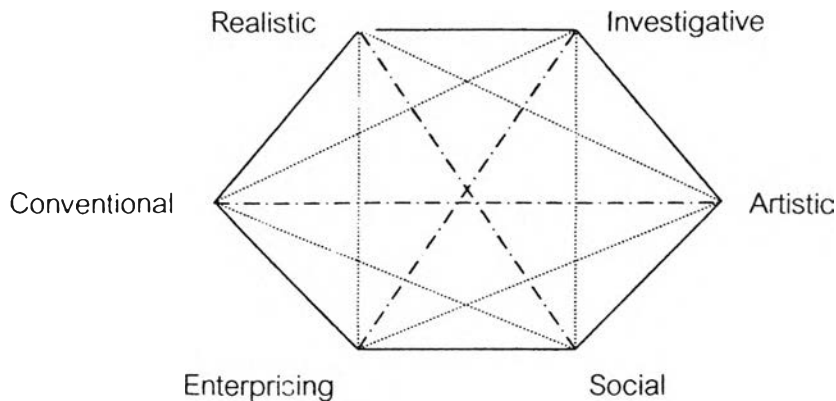
1. ลักษณะความคงที่สม่ำเสมอ (Consistency) ใช้อธิบายได้ทั้งเรื่องบุคลิกภาพและ สิ่งแวดล้อม ลักษณะของบุคลิกภาพและสิ่งแวดล้อมบางคู่จะมีลักษณะที่มีความสัมพันธ์ใกล้เคียง กันมากกว่าบางคู่ และหากรูปแบบบุคลิกภาพหรือสิ่งแวดล้อมของบุคคลอยู่ใกล้ชิดกันเท่าใดบนรูป หกเหลี่ยม แสดงว่าบุคคลนั้นมีบุคลิกภาพหรือสิ่งแวดล้อมที่คงที่สม่ำเสมอมากเท่านั้น กล่าวคือ บุคคลจะมีรูปแบบของบุคลิกภาพเฉพาะที่เด่นชัดอยู่หนึ่งรูปแบบและอาจมีลักษณะของรูปแบบอื่น ประปนเข้ามาได้อีก 2 หรือ 3 รูปแบบ เช่น บุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบ RIC คือมีลักษณะเด่นประเภท

งานช่างฝีมือและกวางแจ้(R) และมีลักษณะประเภทงานวิทยาศาสตร์และเทคนิค (I)และประเภทงานสำนักงานและเสมียน(C)ร่วมด้วย

2. ลักษณะของความจำแนกได้ (Differentiation) เนื่องจากลักษณะบุคลิกภาพหรือสิ่งแวดล้อมของบุคคลบางคนมีความชัดเจนมากกว่าคนอื่นอย่างเด่นชัด นั่นคือมีลักษณะเกือบเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งแบบเดียวโดยสมบูรณ์ โดยมีลักษณะเหมือนรูปแบบอื่นอยู่น้อยมาก จึงทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพเด่นชัดอยู่ลักษณะหนึ่ง แม้จะมีบุคลิกภาพลักษณะอื่นๆปะปนอยู่บ้าง แต่บุคคลอาจจะมีบุคลิกลักษณะต่างๆอยู่ในระดับใกล้เคียงกันจนยากต่อที่จะชี้ชัดลงไปว่าบุคคลนั้นมีบุคลิกภาพลักษณะใด

3. ลักษณะความเหมาะสมกันหรือความเข้ากันได้ (Congruence) Holland กล่าวว่า บุคคลที่มีบุคลิกภาพที่ต่างแบบกันก็จะแสวงหาสิ่งแวดล้อมที่ตรงกับบุคลิกภาพของเขา ความเข้ากันได้หมายถึงการที่บุคลิกภาพของบุคคลตรงกับสิ่งแวดล้อมที่เขาทำงาน นั่นคือบุคลิกภาพและสิ่งแวดล้อมต้องมีความเหมาะสมกัน เช่นสิ่งแวดล้อมของผู้มีความสนใจอาชีพประเภท หนีมือและกวางแจ้ ย่อมเหมาะสมกับบุคลิกภาพของผู้มีความสนใจอาชีพประเภทนี้มากกว่าบุคลิกภาพของผู้มีความสนใจอาชีพประเภทอื่น Helm และ Samuel T⁽²²⁾ ทดสอบแนวคิดนี้ในนักเรียนมัธยมหญิงจำนวน 92 คน และชาย 127 คน ผลที่ได้สนับสนุนแนวคิดนี้ ลักษณะบุคลิกภาพที่แตกต่างกันมีผลต่อการทำงานที่แตกต่างกัน

4. ลักษณะความสัมพันธ์กันของรูปหกลเหลี่ยม (Calculus) โดยเหตุที่บุคลิกภาพแต่ละลักษณะและสิ่งแวดล้อมแต่ละอย่างมิได้แยกจากกัน โดยเด็ดขาด และต่างก็มีความสัมพันธ์ภายในตัวอยู่ ดังนั้น Holland ได้ใช้รูปหกลเหลี่ยมอธิบายความสัมพันธ์กันของมุมแต่ละมุมที่ใช้แทนบุคลิกภาพแต่ละแบบ โดยเห็นว่าตัวอักษรที่อยู่ใกล้เคียงกันแสดงถึงความสัมพันธ์กันของบุคลิกภาพแวดล้อมมากกว่าอักษรที่อยู่ห่างกัน และตัวที่อยู่ในมุมตรงข้ามจะแสดงถึงบุคลิกภาพและสิ่งแวดล้อมของบุคคลที่ตรงข้ามกัน Yu และคณะ⁽²³⁾ ได้ศึกษาแนวคิดนี้กับนักเรียนจีน 409 คน สิ่งที่พบสนับสนุนนี้ในด้านลักษณะความเหมาะสมกันหรือเข้ากันได้ด้วยลักษณะความสัมพันธ์กันของรูปหกลเหลี่ยม

- กลุ่มซึ่งอยู่ใกล้ชิดกัน มีความคล้ายคลึงกันมากที่สุด
- - - - - กลุ่มซึ่งอยู่ตรงข้ามกัน มีความคล้ายคลึงกันน้อยที่สุด
- กลุ่มซึ่งมีกลุ่มอื่นคั่นกลาง มีบางอย่างที่ไม่คล้ายคลึงกัน

ภาพประกอบภาพหกเหลี่ยมแสดงความคล้ายคลึงกับรูปแบบทั้งหกแบบตามทฤษฎีของ Holland

โดยสรุปแล้ว ทฤษฎีการเลือกอาชีพของ Holland มีแนวคิดพื้นฐานดังนี้

1. การเลือกอาชีพเป็นการแสดงออกถึงบุคลิกภาพ
2. แบบสำรวจความสนใจคือแบบสำรวจบุคลิกภาพ

Holland ได้แบ่งลักษณะทางบุคลิกภาพออกเป็น 6 กลุ่ม และแต่ละกลุ่มก็มีลักษณะอาชีพที่ตรงกับบุคลิกภาพเป็นต้นว่า

1. อาชีพประเภทงานช่างฝีมือและกลางแจ้ง (Realistic) หมายถึง อาชีพที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่มีรูปร่างเด่นชัด มีกฎเกณฑ์และระบบที่แน่นอน รวมทั้งกิจกรรมที่ต้องสัมผัส เช่น วัสดุ เครื่องมือ เครื่องจักรกล พืชและสัตว์ อาชีพประเภทนี้ได้แก่ ช่างไฟฟ้า ช่างเชื่อมโลหะ หัวหน้าคนงาน ก่อสร้าง ช่างตัดเสื้อ ช่างเฟอร์นิเจอร์ กัปตัน ประมง เกษกร วิศวกร วิศวกรไฟฟ้า และแท็กซี่ เป็นต้น

2. อาชีพประเภทงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Investigative) หมายถึง อาชีพที่ประกอบด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสังเกต สัญลักษณ์ การจัดระบบ และคิดค้นวิทยาการใหม่ๆ ทางด้านวิทยาศาสตร์ เพื่อให้เข้าใจและควบคุมธรรมชาติได้ อาชีพประเภทนี้ได้แก่ แพทย์ทั่วไป จิตแพทย์ เกษกร พยาบาล เทคนิคการแพทย์ วิศวกรทั่วไป วิศวกรไฟฟ้า วิศวกรเครื่องกล วิศวกรคอมพิวเตอร์ นักอุคินิยม สัตวแพทย์ ครุสอนคณิตศาสตร์ เป็นต้น

3. อาชีพประเภทงานศิลปะ คนครีและวรรณกรรม (Artistic) หมายถึง อาชีพที่ประกอบด้ว
กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นนามธรรม มีอิสระ ไม่มีระบบตายตัว มีความคิดสร้างสรรค์ใน
รูปแบบต่างๆทางศิลปะทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นด้านวรรณคดี คนครี การละคร การประพันธ์และ
ศิลปะชนิดต่างๆ อาชีพประเภทนี้ได้แก่ นักประสาสัมพันธ์ สถาปนิก นักออกแบบ มัณฑนากร ช่าง
ถ่ายภาพ นักหนังสือพิมพ์ นักข่าว นักแสดง ครูสอนภาษาอังกฤษ เป็นต้น

4. อาชีพประเภทงานบริการการศึกษาและสังคม (Social) หมายถึง อาชีพที่ประกอบด้วย
กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้ความรู้ การฝึกหัด การพัฒนา การอนุรักษ์และการให้กำลังใจผู้อื่น
รวมทั้งกิจกรรมที่แสดงออกถึงความต้องการสร้างสรรค์สมาคมกับผู้อื่นด้วย อาชีพประเภทนี้ได้แก่
ตำรวจ ศึกษานิการ ผู้จัดการหอพัก ผู้จัดการ โรงแรม พนักงานต้อนรับ ผู้บริหารสถานศึกษา พ่อบ้าน
แม่บ้าน ครูแนะแนว ครูทั่วไป ผู้ดูแลเด็ก ผู้ดูแลเกี่ยวกับการก่อสร้างบ้านเรือน พนักงานตาม
โรงพยาบาล เป็นต้น

5. อาชีพประเภทงานการจัดการและค้าขาย (Enterprising) หมายถึง อาชีพที่ประกอบด้วย
กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การประชาสัมพันธ์ การชักชวน การเป็นผู้นำ ตลอดจนการ
ควบคุมผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ อาชีพประเภทนี้ได้แก่ นายธนาคาร ตัวแทนขายที่ดิน นาย
เครื่องจักรกล ผู้ควบคุมคลังสินค้า นายไปรษณีย์ ดิจิทัล นักกฎหมาย ทนายความ นักการเมือง ผู้จัดการ
สาขา พนักงานขายของ/ขายประกัน มัลติเพล็กซ์ พนักงานการบิน ผู้จัดการฟาร์ม เป็นต้น

6. อาชีพประเภทงานสำนักงานและเสมียน (Conventional) หมายถึง อาชีพที่
ประกอบด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม การจัดระบบหรือระเบียบ เช่น การเก็บ
รายงาน การจัดข้อมูล คัดลอกข้อมูล จัดหมวดหมู่รายงาน และข้อมูลเกี่ยวกับตัวเลข รวมทั้งการ
ควบคุมเครื่องคำนวณทางธุรกิจ อาชีพประเภทนี้ได้แก่ พนักงานเก็บเงิน/บัญชี สมุหบัญชี เจ้าหน้าที่
สำนักงาน เสมียน เลขานุการ ไรท์บัญชี ยาม เป็นต้น

Holland กล่าวว่าถ้าบุคคลมีบุคลิกภาพที่สม่ำเสมอ เหมาะสำหรับอาชีพหนึ่งอาชีพใดและ
ได้รับความช่วยเหลือจากการได้รับข้อมูลด้านอาชีพแล้ว จะทำให้เลือกอาชีพได้สะดวกและ
เหมาะสม ถ้าบุคคลใดที่มีบุคลิกภาพที่ไม่คงที่ในทางหนึ่งทางใดแล้ว หรือไม่มีความชอบหรือความ
สนใจในด้านใดเลยจะประสบปัญหาในการเลือกอาชีพ ถ้าบุคคลใดไม่สามารถเลือกอาชีพตาม
ความต้องการอันดับแรกของตนได้ ก็จะไปเลือกอันดับรองลงมาซึ่งเหมาะกับบุคลิกภาพของเขาต่อไป
แต่ถ้ามีความชอบที่กำกวมจะทำให้เลือกอาชีพได้ยาก

นอกจากนั้น Holland ยังได้กล่าวถึงความคาดหวังเกี่ยวกับระดับอาชีพของบุคคลว่าขึ้นอยู่กับ
กับการที่บุคคลประเมินตนเอง Holland เน้นว่าการที่บุคคลรู้จักบุคลิกภาพของตนเองและมีความรู้

เกี่ยวกับเรื่องอาชีพมีความสำคัญมากในกระบวนการเลือกอาชีพ ถ้าบุคคลใดเลือกประกอบอาชีพที่ตรงกับบุคลิกภาพของเขา เขาจะประสบความสำเร็จพอใจในอาชีพอยู่ในระดับสูงและจากการศึกษาพบว่า เมื่อบุคคลมีความสนใจในอาชีพใดแล้วบุคคลนั้นก็จะเป็นใจใฝ่ศึกษาเพิ่มเติมในกิจกรรมอาชีพนั้นแลการที่บุคคลสามารถตอบคำถามเกี่ยวกับอาชีพใดได้ แสดงว่าบุคคลมีความสนใจในอาชีพนั้น

ความคาดหวัง

ความหมายของความคาดหวัง

พจนานุกรมของเวสต์เตอร์ โดยคอลลิน⁽²⁴⁾ (Colin, 1975:268) ให้ความหมายของความคาดหวังว่าเป็นความมุ่งหวัง คาดหวังถึงสิ่งหนึ่งว่าควรเกิดขึ้น โดยพิจารณาจากความเหมาะสมและความจำเป็นตามสมควรแก่ฐานะ หรือสถานภาพ

สุรางค์ จันทร์เอม⁽²⁵⁾ (2524 :44) ให้ความหมายของความคาดหวังไว้ว่า หมายถึง ความเชื่อว่าสิ่งใดน่าจะเกิดขึ้น และสิ่งใดไม่น่าจะเกิดขึ้น การคาดหวังจะเกิดขึ้นได้ถูกต้อง หรือไม่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของบุคคล

Hersey และ Blanchard⁽²⁶⁾ (1982) ให้ความหมายของความคาดหวังว่าเป็นการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เหมาะสมสำหรับบทบาทของคนในองค์กร ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่อยู่เหนือกว่าผู้ที่อยู่ในระดับเดียวกัน หรือผู้ที่อยู่ระดับต่ำกว่าว่าเขาควรจะทำ ควรประพฤติปฏิบัติอย่างไรเมื่ออยู่ในตำแหน่งนั้นๆ

ทฤษฎีความคาดหวัง

ระหว่างปี ค.ศ. 1930-1940 Kurt Lewin และ Edward Tolman ได้ทุ่มเทการศึกษาและพัฒนาเกี่ยวกับทฤษฎีความคาดหวัง โดยวิเคราะห์จากธรรมชาติของผู้กระทำ ความเป็นไปได้ และบันทึกว่า "พฤติกรรมนั้นถูกตัดสินใจโดยผู้กระทำมากกว่าผู้ถูกกระทำ"

Victor H. Vroom⁽²⁷⁾ (1964) ได้กล่าวถึง Expectancy Theory ว่ามีรายละเอียดของความคาดหวังดังนี้

1. การกำหนดความพยายาม(The determinants of effort) เป็นการกล่าวถึงการกำหนดแรงจูงใจอันเป็นปัจจัยที่เกิดโดยผลจากความคาดหวังของคนในเหตุการณ์นั้นๆ

2. ความคาดหวัง (Expectancy = Exp.) หมายถึง ความเป็นไปได้ในความพยายามที่จะให้เกิดการกระทำที่บรรลุผล ความคาดหวังสูง หรือต่ำขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของความพยายามและการกระทำ

3. ค่าความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำ และผลลัพธ์ (Instrumentality = I) หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 2 ตัวแปร ถ้ามีความสัมพันธ์โดยตรงค่าที่ได้จะเป็นบวกหรือลบ และถ้าค่าเชิงเข้าใกล้ศูนย์แสดงว่ายังไม่มีความสัมพันธ์

4. คุณค่า (Valence = V) หมายถึง ค่าของผลลัพธ์ที่เป็นที่ดึงดูดใจ หรือไม่ดึงดูดใจคนมี 2 ระดับ คือ เป็นเรื่องของผลง เบน ระดับที่ 2 เป็นเรื่องของการตอบสนองต่อผลงาน

5. ความพยายาม (Effort or Force = E) เป็นผลรวมของ Exp.I และ V คนคาดหวังว่าจะได้ผลลัพธ์สูงถ้าเขาทำงานดี และคนคาดหวังว่าเขาจะทำงานดีถ้าเขาพยายามเต็มที่

Bandura (อ้างใน วิลาศลักษณ์ ชวีวัลลีย์)⁽²⁶⁾ กล่าวว่า ความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนเองมีผลต่อบุคคลในท่าน่างๆดังนี้

1. การเลือกกระทำพฤติกรรม ในชีวิตประจำวันนั้นบุคคลจะต้องตัดสินใจอยู่ตลอดเวลาว่าเขาจะต้องกระทำพฤติกรรมใดและต้องทำอีกนานเท่าใด รวมทั้งต้องตัดสินใจเลือกกิจกรรมต่างๆ การที่บุคคลตัดสินใจว่าจะแสดงพฤติกรรมใดในสภาพการณ์ใดนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนเอง บุคคลมีแนวโน้มจะหลีกเลี่ยงงานหรือสถานการณ์ที่เขาเชื่อว่าเกินความสามารถของตน แต่ในขณะเดียวกันบุคคลจะเลือกทำงานนั้น ถ้าเขาเชื่อว่าเขามีความสามารถเพียงพอที่จะทำงานนั้นให้สำเร็จได้ บุคคลที่มีความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนเองสูงจะเลือกทำงานที่มีลักษณะท้าทาย เป็นต้น

2. ความสามารถทางการศึกษา จะพิจารณาถึงระดับสติปัญญาของเด็กว่าเป็นอย่างไร ตัวบ่งชี้ที่สำคัญประการหนึ่งในการบรรลุทางการศึกษาของบุคคลในระยะยาวก็คือ คะแนนเฉลี่ยที่ได้รับจากการศึกษาในโรงเรียนและระดับสติปัญญาจะมีผลกระทบต่อการศึกษาของนักเรียนมากกว่าอิทธิพลทางการศึกษาและอาชีพของบิดา โดยความก้าวหน้าทางการศึกษาในโรงเรียนจะขึ้นอยู่กับนักเรียนมีระดับสติปัญญามากน้อยเพียงใด จึงกล่าวได้ว่าความสามารถทางการศึกษาของนักเรียนหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะมีผลโดยตรงต่อความคาดหวังทางการศึกษาและอาชีพของนักเรียนเอง

3. อิทธิพลของบุคคลที่มีความสัมพันธ์ คือบุคคลที่มีความหมายต่อนักเรียนเป็นบุคคลที่นักเรียนจะเอามาเป็นแบบอย่างในการกำหนดความต้องการของตนเอง ซึ่งจะเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพล

ในการขัดเกลาทางสังคมเกี่ยวกับค่านิยมในความสำเร็จ โดยจะพิจารณาถึงการกระตุ้นของครอบครัว ในฐานะเป็นตัวเร่งอันดับแรกตั้งแต่เกิดมา โดยครอบครัวจะเป็นกลไกถ่ายทอดค่านิยมต่างๆทางสังคมสู่ตัวเด็กในระยะเริ่มแรกและเด็กจะรับค่านิยมเหล่านั้นมาเป็นของตนเอง

จากแนวคิดต่างๆเบื้องต้น จะเห็นได้ว่าการเลือกอาชีพมีความสัมพันธ์กับการศึกษา สอดคล้องกับที่ ศรีนวล โกมลวณิช⁽²⁹⁾ กล่าวว่า การเลือกทางศึกษาก็คือการเลือกอาชีพ การที่จะเลือกเรียนทางใดก็เหมือนเลือกเดินไปสู่อาชีพนั้นครั้งทางแล้ว ที่คนเราเรียนหนังสือกันทุกวันนี้ก็เพื่อจะมีอาชีพในวันข้างหน้า การศึกษาเปรียบเสมือนการปูพื้นฐานไปสู่การงานและอาชีพ แต่ละคนเลือกฝึกฝนวิชาชีพไปตามถนัดและความสนใจ ดังนั้นเมื่อนักเรียนจะเลือกเรียนอะไรต่อหรือเลือกอาชีพอะไรจึงต้องคิดให้รอบคอบโดย

1. สำรวจคุณสมบัติต่างๆที่เป็นลักษณะของตนเอง เช่น สติปัญญา ความถนัด ความสามารถพิเศษ อุปนิสัยใจคอ ความชอบไม่ชอบในสิ่งใด ตลอดจนสภาพแวดล้อม เช่นฐานะ ความประสงค์ของบิดามารดา กิจกรรมงานอาชีพที่ครอบครัวประกอบอยู่
2. สำรวจอาชีพต่างๆที่มีอยู่อย่างกว้างขวาง สืบสวนหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อดีและข้อจำกัดของอาชีพต่างๆ ตลอดจนพิจารณาแนวโน้มของอาชีพต่างๆว่าจะเป็นไปในทางใดหรือจะมีความต้องการมากขึ้นเพียงใดในวันข้างหน้า
3. นำความรู้จาก 2 ข้อมาประมวลกันแล้วตัดสินใจเลือกทางศึกษาหรือเลือกอาชีพ

โดยสรุปแล้วจะเห็นว่าองค์ประกอบที่มีผลต่อความคาดหวังทางการศึกษาที่มีผลต่อการเลือกอาชีพประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบคือ

1. องค์ประกอบด้านสถานภาพส่วนตัวของนักเรียน ได้แก่ เพศ แนวการเรียน เป็นต้น
2. องค์ประกอบด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ได้แก่ ฐานะของบิดามารดา การศึกษาของบิดามารดา รายได้ของบิดามารดา เป็นต้น
3. องค์ประกอบทางด้านจิตวิทยา ได้แก่ ความสนับสนุนของบิดามารดาที่มีต่อบุตร เป็นต้น

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

บุคคลที่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 12 ถึง 25 ปี หรือจัดอยู่ในช่วงวัยรุ่น (Adolescent) ซึ่งเป็นช่วงที่มีความสำคัญมากที่สุดและต้องปรับตัวอย่างยากลำบากที่สุดระยะหนึ่งของชีวิต เพราะเป็นระยะก้ำกึ่งระหว่างความเป็นเด็กและความเป็นผู้ใหญ่ จึงมีผู้นิยมเรียกวัยรุ่นนี้ด้วยฉายาต่างๆ เช่น วัยหัวเลี้ยวหัวต่อ เป็นต้น ช่วงวัยรุ่นเป็นช่วงที่สืบทอดมาจากวัยเด็กและเป็นช่วงต่อสู่วัยผู้ใหญ่ เด็กๆที่ได้

พัฒนาการมาอย่างถูกจังหวะขั้นตอน จะใช้ชีวิตในช่วงวัยรุ่นอย่างมีความสุข สามารถปรับตัวได้ ส่วนมากจะกลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีความ "เป็นผู้ใหญ่" ส่วนเด็กวัยรุ่นที่รากฐานของชีวิตเสียมาแต่วัยเด็ก แล้วระยะวัยรุ่นจะต้องเป็นระยะที่เด็กต้องเรียนรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงตัวเองเป็นอย่างมาก ภายใต้การช่วยเหลือเกื้อกูลของผู้ใหญ่และเพื่อนร่วมวัยที่ดี ไม่เช่นนั้นแล้วจะกลายเป็นวัยรุ่นเข้าปัญหาและผู้ใหญ่เข้าปัญหา⁽³⁰⁾

พัฒนาการของวัยรุ่น

ในที่นี้ขอกกล่าวถึงวัยรุ่นที่เป็นกลุ่มที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ นั่นคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งอายุอยู่ระหว่าง 15-18 ปี ได้ผ่านพ้นช่วงวัยแรกเริ่มหรือ puberty แล้ว ดังนั้นพัฒนาการทางร่างกายซึ่งพัฒนาอย่างสมบูรณ์เท่าผู้ใหญ่แล้วจึงไม่ขอกกล่าวถึง สิ่งที่ควรให้ความสำคัญอย่างยิ่งในวัยรุ่นอายุช่วงนี้ก็คือความสนใจในวัยนี้ ก็คือ การศึกษา การช่วยเหลือผู้อื่น กิจกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรมประเพณี ศาสนา ปรัชญา อุดมคติ และเพื่อนต่างเพศ⁽³¹⁾ ซึ่งจะเน้นไปตาการพัฒนาทางด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญาและความนึกคิด

งานตามขั้นพัฒนาการของวัยรุ่นของฮาวิhurst (Havighurst Development task)

Havighurst กล่าวว่าองค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของบุคคลคือ 1. วุฒิภาวะทางกาย 2. ความคาดหวังของสังคมที่บุคคลอาศัยอยู่ 3. ค่านิยมและแรงบันดาลใจของบุคคล กระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกันระหว่างระบบทางชีวภาพ วัฒนธรรมและจิตวิทยา เป็นตัวกำหนดพัฒนาการของบุคคล แรงบังคับภายในและภายนอกเหล่านี้จะก่อให้เกิดชุดของงานตามขั้นพัฒนาการ ในชีวิต ซึ่งในวัยรุ่นได้กล่าวถึงงานตามขั้นพัฒนาการดังนี้

1. สามารถสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีกับเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันได้ทั้งสองเพศ (Achieving new and more mature relations with age-mates or both sexes)
2. สามารถแสดงบทบาททางสังคมได้เหมาะสมกับเพศของตน (Achieving a masculine or feminine social role)
3. ยอมรับสภาพร่างกายของตนเองและใช้ร่างกายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Accepting one's physique and using the body effectively)
4. มีความเป็นอิสระทางอารมณ์ โดยไม่ต้องพึ่งพิงพ่อแม่และผู้ใหญ่ (Achieving emotional & independence from parents and other adults)
5. มีการเตรียมตัวเพื่อเข้าสู่อาชีพ (Preparing for career)

6. มีการเตรียมตัวเพื่อการแต่งงานและชีวิตครอบครัว (Preparing for marriage and family life)
7. มีความเข้าใจในเรื่องค่านิยมและคุณธรรม จริยธรรม (Acquiring a set of values and an ethical system)
8. มีความต้องการที่จะรับผิดชอบต่อสังคม (Desiring and achieving socially responsible behavior)

ทฤษฎีพัฒนาการอื่นๆ

ตามทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของ Erikson วัยรุ่นได้ผ่านพ้นขั้นพัฒนาการทางสังคมมาถึงขั้นที่ 5 คือการค้นพบอัตลักษณ์แห่งตนหรือความสับสนในตนเอง (Identity Versus Role Confusion) ซึ่งจากช่วงที่ธรรมชาติทางเพศเปลี่ยนแปลงไป สภาวะจากเด็กธรรมดาเปลี่ยนเป็นวัยรุ่นที่ต้องพยายามค้นหาอัตลักษณ์แห่งตน ซึ่งวัยรุ่นจำเป็นต้องบูรณาการประสบการณ์ประสบการณ์ในช่วงที่ผ่านมา และ Erikson เชื่อว่าเป็นช่วงของความขัดแย้งต่างๆที่เกิดขึ้น และสำคัญที่สุดช่วงหนึ่งของชีวิต การประสบความล้มเหลวในการแก้ปัญหาความขัดแย้งนั้นเป็นจุดด่างที่ทำให้วัยรุ่นเกิดความสับสนในบทบาทของตนเอง และตามทฤษฎีพัฒนาการความคิดของ Piaget วัยรุ่นอายุ 15 ปีขึ้นไปอยู่ในขั้นพัฒนาการทางความคิดถึงขีดสุดเทียบเท่าผู้ใหญ่แล้ว คืออยู่ในขั้นใช้ความคิดเชิงนามธรรม (Formal Operational) วัยรุ่นจะสามารถเข้าใจสิ่งต่างๆที่เป็นสัญลักษณ์และเป็นนามธรรมได้ รวมทั้งสามารถคิดรวบยอด คิดเชิงวิเคราะห์ และตัดสินใจได้เพียงแต่บุคคล ประสบการณ์ จากที่กล่าวไว้ถึงความสนใจของวัยรุ่นคือการศึกษา ซึ่งรวมถึงอาชีพในอนาคต วัยรุ่นจะค้นหาความเป็นตัวเองและมีความคิดถึงอนาคตว่าตนอยากมีอาชีพเช่นไร ส่งผลให้ต้องวางแผนในปัจจุบัน ซึ่งจากการขาดประสบการณ์ชีวิต ทำให้การตัดสินใจหรือการวางแผนอนาคตของวัยรุ่นยังคงทำให้เกิดความสับสน ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ และเพื่อนในวัยเดียวกันจะเป็นผู้คอยชี้แนะและให้คำปรึกษาที่ดีแก่วัยรุ่นได้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวัยรุ่น

1. ปัจจัยในตัววัยรุ่น เช่น อายุที่มากขึ้น หมายถึงการมีประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้น จะช่วยให้วัยรุ่นมีความคิดและการตัดสินใจ รวมทั้งการวางแผนที่ดีขึ้น ระดับความรู้ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ วัยรุ่นที่อยู่ในระดับชั้นเรียนที่สูงกว่าย่อมมีความรู้ต่างๆมากกว่า เพศที่ต่างกันบอกถึงความสนใจที่ต่างกัน การวางแผนการศึกษาและอาชีพย่อมต่างกัน ในวัยรุ่นหญิงและชาย

2. ปัจจัยทางครอบครัว เช่น วิธีการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว สถานภาพครอบครัวฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว

3. ปัจจัยทางสังคมสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เช่น โรงเรียน ครู อาจารย์ กลุ่มเพื่อนซึ่งจัดว่าเป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของวัยรุ่น เพราะวัยรุ่นจะให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนค่อนข้างมาก และมักถูกชักจูงโดยเพื่อนได้ง่าย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Cook (1967)⁽³²⁾ ได้ศึกษาองค์ประกอบต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกอาชีพของวัยรุ่นชาย พบว่าการเลือกอาชีพมีความสัมพันธ์กันอย่างมีระบบกับพื้นฐานเศรษฐกิจสังคม ระดับความปรารถนาในอาชีพ สถิติปัญหา และความสนใจในอาชีพ ส่วนสถานภาพการสมรสของบิดามารดา และความสัมพันธ์ภาพในครอบครัว ไม่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Eaddy (1969)⁽³³⁾ ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนเกษตรกรรมในรัฐ หลุยเซียน่า พบว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อการเลือกอาชีพของนักเรียน คือ บิดา มารดา รองลงมาคือ เพื่อนญาติ บุคคลภายในโรงเรียน และพระ นอกจากนี้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับการเลือกอาชีพของนักเรียนมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Blackburn (1975) ศึกษาตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความคาดหวัง และปรารถนาในการศึกษาและอาชีพของนักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายปีสุดท้าย พบว่า นักเรียนที่บิดา มารดามีอาชีพอยู่ในระดับสูง จะมีความคาดหวัง และความปรารถนาในอาชีพสูงกว่า นักเรียนที่บิดา มารดามีอาชีพอยู่ในระดับต่ำ นักเรียนที่บิดา มารดามีระดับการศึกษาสูง จะมีความคาดหวัง และความปรารถนาสูงด้วย นักเรียนที่บิดามารดามีสถานภาพทางเศรษฐกิจสูง จะมีความคาดหวังในอาชีพสูงกว่านักเรียนที่บิดามารดามีสถานภาพทางเศรษฐกิจต่ำ

Watson และคณะ (1997)⁽³⁴⁾ ได้ศึกษาความพึงพอใจในอาชีพของนักเรียนมัธยมชาวอิตาลี ได้ผิวดำ จำนวน 216 คน จากเพศ อายุ สถานภาพเศรษฐกิจและสังคม ความรู้เกี่ยวกับตนเองและอาชีพ โดยใช้แบบทดสอบของ Holland (1973) พบว่าวัยรุ่นส่วนมากพอใจในอาชีพประเภทงานบริการการศึกษาและสังคม อาชีพงานวิทยาศาสตร์และเทคนิค และอาชีพที่มีสถานภาพสูง

Tien (1997)⁽³⁵⁾ ศึกษาลักษณะความสนใจในอาชีพของนักเรียนมัธยมชาวไต้หวันตามแบบของ Holland, Gati และ Tracy พบว่านักเรียนชายส่วนมากมีความสนใจในอาชีพประเภทงานช่างฝีมือและกลางแข่งกับอาชีพประเภทงานวิทยาศาสตร์และเทคนิค ในขณะที่นักเรียนหญิง

ส่วนมากมีความสนใจในอาชีพงานประเภทศิลปะ คนตรีและวรรณกรรม กับอาชีพประเภทงานวิทยาศาสตร์และเทคนิค

Menchaca (1997)⁽³⁶⁾ ศึกษาอิทธิพลของการรับรู้ความสามารถของตนเองด้านการศึกษ . และความพึงพอใจด้านอาชีพและการวางแผนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 156 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

1. ภูมิหลังด้านเพศและสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมมีอิทธิพลต่อการรับรู้ความสามารถด้านอาชีพและการศึกษา
2. การรับรู้ความสามารถด้านอาชีพและการศึกษาของนักเรียนมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในอาชีพ
3. แผนเรียนหลังนักเรียนจบการศึกษามีอิทธิพลจากความพึงพอใจในการศึกษาและอาชีพและการรับรู้ความสามารถของตน

ผลที่ได้จากการศึกษาสนับสนุนวัตถุประสงค์ของงานวิจัยสรุปได้ว่าการรับรู้ความสามารถทางด้านอาชีพของตนเองและความสนใจในอาชีพมีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในอาชีพอย่างมาก

จากการศึกษาของ ราตรี รุ่งโรจน์(2515, บทคัดย่อ)⁽³⁷⁾ พบว่านักเรียนมีความสามารถทางการเรียนอยู่ในระดับสูง จะทำให้ความคาดหวังทางการศึกษาสูง แต่ถ้ามีความสามารถทางการเรียนอยู่ในระดับต่ำ จะส่งผลให้ระดับความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียนผู้นั้นต่ำตามไปด้วย สมองษ์ อาภาพันธ์ (2519, บทคัดย่อ)⁽³⁸⁾ ศึกษาเกี่ยวกับการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน ในโรงเรียนมัธยมแบบประสมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองมีระดับการศึกษา และอาชีพที่แตกต่างกันให้เหตุผล หรือแรงจูงใจในการเลือกอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

พิมพ์ พร้อมถกล(2522)⁽³⁹⁾ ศึกษาความสนใจในอาชีพ โดยใช้แบบสำรวจความสนใจในอาชีพของฮอลแลนด์กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่านักเรียนมีความสนใจในอาชีพแตกต่างกันตามเพศ ระดับเขาว์ปัญญา และระดับการศึกษาของผู้ปกครองกล่าวคือนักเรียนชายมีความสนใจอาชีพประเภทงานวิทยาศาสตร์และเทคนิคมากที่สุด ในขณะที่นักเรียนหญิงสนใจอาชีพประเภทงานสำนักงานและเสมียนมากที่สุด นักเรียนที่มีระดับเขาว์ปัญญาอยู่ในระดับต่ำ สนใจอาชีพประเภทงานสำนักงานและเสมียนมากที่สุด ในขณะที่นักเรียนที่มีระดับเขาว์ปัญญาอยู่ในกลุ่มปานกลางและสูง สนใจอาชีพประเภทงานวิทยาศาสตร์และเทคนิคมากที่สุด

นฤมล บุณนิม(2529)⁽⁴⁰⁾ ศึกษาตัวแบบที่อธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลของการฝึกไฝ่ในความสำเร็จในเชิงความคาดหวังทางการศึกษา พบว่า ความสามารถทางการศึกษา มีผลกระทบทางตรงต่อความคาดหวังทางการศึกษา

ยมาธร พันชุมโพธิ์(2529)⁽⁴¹⁾ ได้สำรวจความสนใจในอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ใน กรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสอบถามความสนใจในอาชีพ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีระดับสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูง ปานกลาง และต่ำ ต่างสนใจในอาชีพหมวดวิชาชีพวิชาการมากที่สุด ในทั้ง 3 อันดับ

กรรณิกา นาควัชระ(2534)⁽⁴²⁾ ศึกษาพบว่า ปัจจัยที่อิทธิพลต่อความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียน คือ ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแผนการศึกษาของเพื่อน

วรรณดี แก้วเก่า(2541)⁽⁴³⁾ ได้สำรวจความสนใจในอาชีพ และการศึกษาต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่าระดับผลการเรียน อาชีพบิดา มารดา ระดับการศึกษา และรายได้ของบิดามารดา มีความสัมพันธ์กับการเลือกศึกษาต่อ และความสนใจในอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ